

Túravezető füzet

*Négyszögletű Kerek Erdő
tanösvény*

Kisszékelly

Négyszögletű Kerek Erdő tanösvény

A tanösvény nevét Lázár Ervintől kölcsönöztük. Erre több okunk is volt. Az egyik az, hogy a tanösvény többször is érinti a **Kisszékelyi-erdőt**, ami valóban egy nagy kerek erdőtomb a **Tolnai-Hegyhát** északi végében, szép tölgyes erdőkkel, vadregényes völgyekkel, hangulatos erdei utakkal. A tanösvény érint egy másik nagy erdőtombot is, a **Nagyszékelyi-erdőt**, ami az előzővel együtt körbefogja Kisszékelyt. A tanösvényen haladva körüljárjuk a falut, áthaladunk a legszebb kilátópontjain, felfedezhetjük természeti és kulturális értékeit. A közel 11 km hosszú körutat alkotó tanösvény négy szakaszból, **négy kisebb körútból áll**. A tanösvény állomásait egymás után felkeresve a tanösvény egyvégűben bejárható, de a négy kisebb körúton külön-külön is végigsétálhatunk. Ha térképen megnézzük a körutak lefutását (lásd a füzet közepén), akkor egy négyszirmú virág körvonala rajzolódik ki, ahol az egyes szirmok a falu egy-egy jellegzetes részére esnek. A négy irányba kiterjedő körutak egy négyszög csúcsai felé mutatnak, így a tanösvény négyszögletű is, meg kerek is. Minden okunk megvolt hát ahhoz, hogy Lázár Ervin ismert meséjének címét válasszuk. Ám volt még valami. Talán kevesen tudják, hogy az író sok időt töltött Kisszékelyen, a Kiss utcai nyaralójából indulva ő is végigsétált azokon a falubeli és erdei utakon, amelyeket körutakká fűztünk össze, és órá emlékezve neveztünk el *Négyszögletű Kerek Erdő tanösvénynek*.

A tanösvény állomásai és körútjai

A tanösvény mentén **22 állomás** helyezkedik el, amelyeket **táblák** jeleznek. Ez a füzet is állomásenként veszi sorra a legfontosabb tudnivalókat, kiegészítve a táblák információit. A látottak feldolgozását a gyerekek számára készült **munkafüzet** segíti. A tanösvény végigjárásához legalább három óra szükséges, de érdemes ennél több időt szánni rá, hogy legyen idő a szemlélődésre. A tanösvény mentén elhelyezett padokon meg is pihenhetünk. Ha kevesebb az időnk, akkor a négy kisebb körút bármelyikét önmagában is bejárhatjuk. A tanösvény maga is, és az azt alkotó körutak mindegyike *az iskolától* indul, és oda is érkezik vissza.

körút neve	Kökény	Berkenye	Galagonya	Vadkörte
jelzése				
hossza	3,6 km	3,2 km	2,7 km	4,4 km
bejárási idő	1,5 – 2 óra	1,5 – 2 óra	1 – 1,5 óra	1,5 – 2,5 óra
állomások	1. – 7.	8. – 15.	16. – 19.	20. – 22.

➔ A tanösvény bejárása

A tanösvény központja az iskolaépület, itt van az 1. állomás. A templomhoz vezető lépcsőn kell elindulni ahhoz, hogy eljussunk a 2. állomáshoz, majd a javasolt útvonalat bejárjuk. Ez egyben a **Kökény körút** kezdeti szakasza, és itt tér vissza a **Vadkörte körút**. A **Kökény körút** a falu északi határát járja be, majd a Strandnál ér vissza a főutcára. Innen a **Berkenye körúton**, erdők között folytathatjuk utunkat a Kilátóhoz. A **Kilátóból** (13. állomás) a falura és a környező tájakra is páratlan kilátás nyílik. A völgybe lesétálva a temetőhöz jutunk, ahol áttérhetünk a **Galagonya körútra**. Ez a körút az Ótemető mellett halad el, felkapaszkodik a **Szarka-hegy** gerincére, leereszkedik a **Kisszékelyi-patak** völgyébe, majd kiér a főutcára. Innen két kilométeres gyaloglás után a **Vadkörte körúton** haladva érjük el a **Kisszékelyi-erdőt**, a tanösvény utolsó (22.) állomását, ahonnan még másfél kilométernyit kell gyalogolni ahhoz, hogy visszajussunk az iskola épületéhez.

A tanösvény több ponton csatlakozik az **országos turistautakhoz**, vannak közös szakaszaik is. Az 1., a 8. és a 10. állomásnál a **piros jelzésű** turistaút, a 3. és a 22. állomásnál pedig a **piros kereszt jelzésű** turistaút érhető el.

A tanösvény bejárása kellemes sétát, tartalmas időtöltést, sok érdekes látnivalót kínál. Éljen a lehetőséggel Ön is, fedezze fel Kisszékely természeti és kulturális örökségét! Együttal kérjük, hogy óvja is meg ezeket az értékeket.

1. állomás

A falu egykori központja

A tanösvény központja egykor a falunak is központja volt. A falu különböző embe-
rek itt találkoztak először, a főútról
innen indul a **templomlépcső** (2). Itt van
az **iskola** épülete (3), vele szemben a
óvoda, amellel az egykori **plébánia** (4)
épülete, ami ma **könyvtár**. Egykor az
iskolával szemközti sarkon **bolt** állt. A
temető felé vezető utca bal oldalán, az
iskolaudvar mellett még megmaradt a
máza, ahol a háztáji gazdaságok el-
adásra szánt állatait mérték le. A busz-
megálló mellett a **dézsmapince** (5) bejá-
rata látható. Az óvoda épületében jelenleg a **Kerekerdő Családi Napközi** műkö-
dik, feladata a helyi óvodás korú gyermekek nevelése. Az épület fölött, a szép
kilátást nyújtó **parton** a **nyári tábor** kapott helyet. A táborozni készü-
lők számára további információkat az önkormányzat ad, telefon: 74-403-650.

A faluközpont a 1870-es kataszteri térképen

Iskolatörténeti kiállítás és Helytörténeti Gyűjtemény

Kisszékelyben már több, mint 300 éve van iskola, hiszen Tolna megyében **az első iskolák egyikeként 1701-ben alapították**. A jelenlegi iskolaépület már újabb, 1938-ban avatták fel. Falai között azonban csak 1974-ig zajlott az oktatás. Az iskola bezárását követően az épület ipari üzemeknek adott helyet, miközben állapota romlott, ám 2011-ben helyi összefogás, sokak támogatása és munkája eredményeképp megújult. Az egykori osztályterembe visszakerültek a korabeli berendezési tárgyak, így most **az 1950-es évek iskolájának hangulatát idézi**. A tanterem előzetes bejelentkezés után megtekinthető, és **foglalkozások** helyszínül is szolgál.

A XX. század közepének tanterme

Korabeli kisszékelyi konyha

A Helytörténeti Gyűjtemény az iskola épületének két helyiségében kapott helyet. Az egyikben egy **szoba** és egy **konyha** berendezései, a másikban különböző **ház-
tartási, mezőgazdasági eszközök és kisiparos szerszámok** láthatók. A kiállítás alapját az egykori Mittelholcz-ház berendezési tárgyai teremtették meg, majd fo-
kozatosan bővült a gyűjtemény. A legtöbb kiállított tárgy a parasztgazdaságokat idézi, de az iparosok szerszámjai is megfigyelhe-
tők. A XX. század végéig Kisszékely híres volt iparos mestereiről, főként ácsairól, aki-
ket sokfelé hívtak építkezésekhez.

➔ Merre tovább?

Az 1. állomás egyben a tanösvény központja: innen indul és ide érkezik vissza mind a négy kisebb körút. A teljes tanösvény bejárásához javasolt útvonal a **Kökény körúttal** kezdődik, ehhez a templom felé induljunk el, és így 100 m gyaloglás után elérjük a 2. állomást. A Kilátó leggyorsabban a **Berkenye körút** jelzését követve közelíthető meg (a 15. – 14. – 13. állomás érintésével).

„Délután ötkor a horgoson keresztül fölmentem a Babaszó 'hátára'. Rögtön a szurdok elején nagy mozgás a fákon. Mátyásmadarak, azaz szajkók. Legalább heten-nyolcan lehettek. Na, most jön a riasztó rikács, gondoltam, de nem. Ijedten röpdöstek, és egy halk hívó hangon kívül semmi. Bizonyára a fiatalok éppen most röptültek ki a fészkekből – mintha a színük is mattabb lett volna, mint az öregeké – és éppen hogy az volt a céljuk, hogy elrejtőzzenek, semmint hogy felhívják magukra a figyelmet. A kanyar után már hallottam a gyurgyókákat, s nemsokára meg is láttam őket, szinte egy helyben lebegtek a fészkelőhelyük fölött, és nyilván engem figyeltek.” (Részlet Lázár Ervin: *Kisszékeleyi füzet* c. naplójából.)

14 Gyurgyalag, gyurgyóka
Tengelic

15.

Szőlők, kertek madarai

Kisebb csapatokban jár a **tengelic**, ez a színes tollazatú pintyfélé. Apró fészket fűszálakból, rostokból, állati szőrökből építi, melyet legtöbbször a **nyárfa** termésével bélel ki. Kúpos csőrével magvakat fogyaszt. A faluszéli kertekben kora tavasszal érkezik meg a feltűnő énekű **házi rozsdafarkú**. Régi pincék repedéseibe, a szőlőtőkék vesszői közé építi fészket. Évente kétszer, de ritkán háromszor is költ. Kertjeink ismert madara a **fekete rigó**. Eredetileg erdei madár volt, de nagy részük mára teljesen elvárosiasodott, és parkokban, kertekben telepedett meg. Felhagyott kertek igazán színpompás madara a **sárgarigó**. A hím élénk sárga tollazata már messziről észrevehető, jellegzetes éneke – „huncut a bíró” – hamar felhívja magára a figyelmet. Kosárszerű fészket fára építi, mesterien szövi az ágvillába, maga a fészek alul helyezkedik el, és csak a peremét erősíti a fához. A szőlőkben okozott, helyenként jelentős kártétele miatt közismert, sokat szidott madarunk a **seregély**. Hírhedt kártétele ellenére a fiókákat nevelő madarak rengeteg sáskát, szöcskét és más rovarokat fogyasztanak.

A kökény és társai

A földutak mentén, elhagyott gyümölcsösökben, erdők szélén gyakran alakulnak ki **cserjések**. Gyakori növényük a **kökény**, a **galagonya**, a **vadrózsa**, a **fagyal** és a **veresgyűrű som**. A **kökény** hamvaskék termése eleinte fanyar ízű, de novemberben, miután megcsípte a dér, megpuhul és ízletessé válik. Frissen is fogyasztható, vagy lekvár, bor, likőr készíthető belőle. A termésnek és a virágjából készült teának is **gyógyhatása** van.

A **vadrózsa** áltermése, a **csipkebogyó** magas C-vitamin tartalmú és nagyon jó ízű. Amikor már érett, de még kemény a gyümölcse, akkor teának érdemes megszáritani. Később, amikor megpuhul, különlegesen finom lekvár készíthető belőle, ez a **hecsedli**.

Kökény

16.

17.

Vadrózsa áltermése és virága

18.

➔ Merre tovább?

Az állomástól a falu felé vezető úton egy pár métert menjünk tovább, majd a jobbra letérő földúton ereszkedjünk le a völgy felé. Hamarosan egy szép tölgyeshez érünk, itt van a tanösvény 6. állomása.

Kisszékely

0 100 200 300 m

Kisszékelyi Kulturális Egyesület
2013

Szekérállás

Szabadság utca

Csádés-tó

Vadkert

Kisszékelyi
Vadkerti-patak

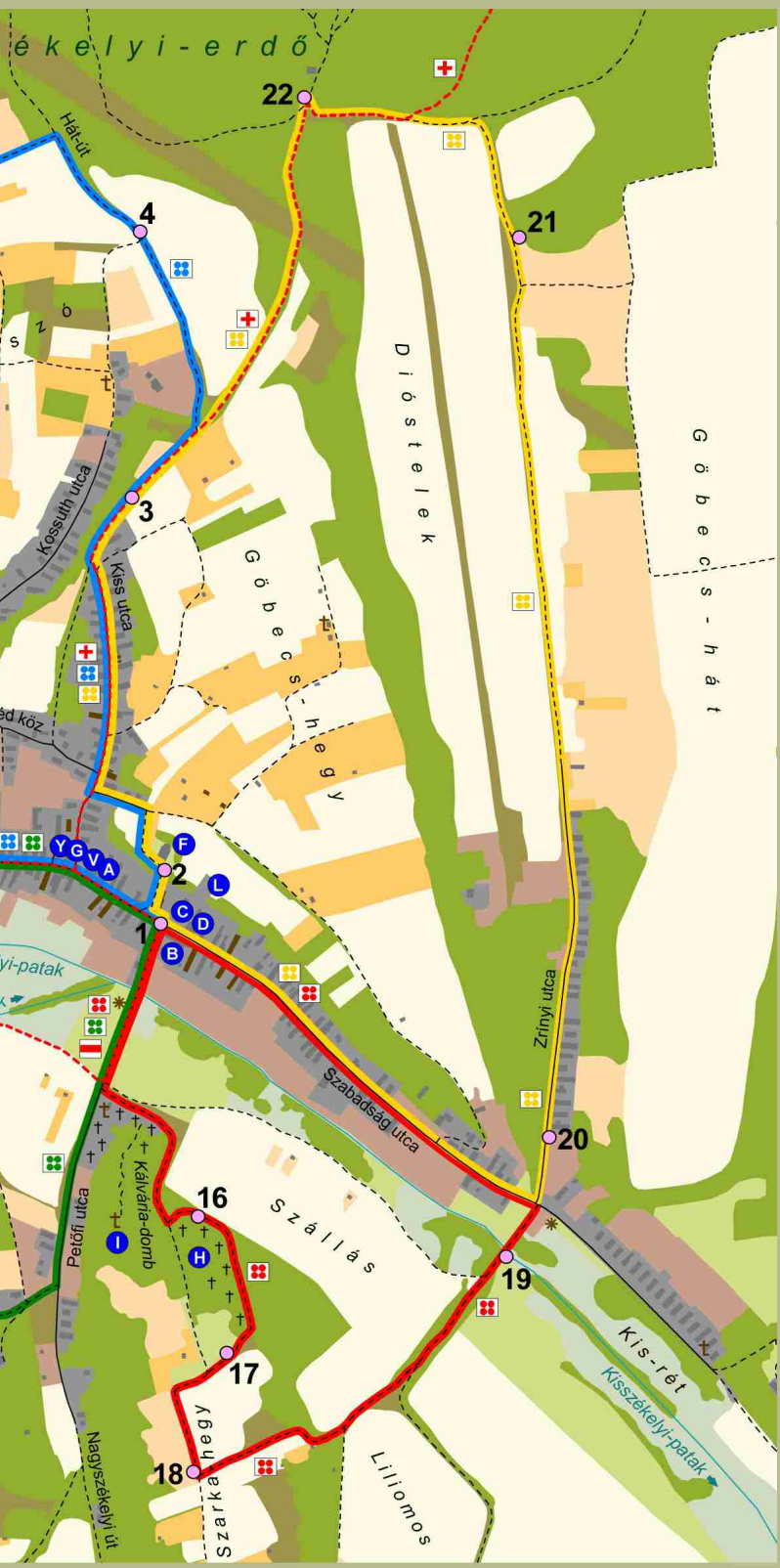
Nagyszékelyi-erdő

Vadkerti-tó

Kovácszó

Dukai-hegy

ékelyi-erdő

22

21

4

3

Dióstelek

Göbecs-hát

Hátiút

Kíss utca

Göbecs-hegy

ed köz

YGVA

F

L

C

D

B

yi-patak

1

Szabadság utca

Zrínyi utca

20

Petőfi utca

Kávéháza-domb

16

Szállás

19

17

Kis-rét

Kiszekélyi-patak

Nagyszekélyi út

18

Szarka-hegy

Lillómos

Felelős kiadó:

Kisszékelyi Kulturális Egyesület

Szerkesztette:

Horváth András

Szöveg:

Horváth András (az 1–4., 9–10., 12., 14., 18., 20. állomások teljes szövege, valamint a többi állomás alább fel nem sorolt részei),

K. Németh András (15: *A löszmélyutak szerepe*; 16: *A középkori falu*; 17: *Középkori templom a Kálvária-dombon*), Kováts László (5: *Szőlők, kertek madarai*; 6: *Öreg erdők madara a fekete gólya*; *Denevérek az erdőben*; 7: *Ragadozó madarak a rétek felett*; 8: *A mocsarak, nádasok élővilága*; 11: *Erdei vöröshangya, erdei béka, barna ásóbéka*; 13: *Hüllők birodalma*; 19: *A mocsarak állatai*; 21: *A cserjések állatai*; 22: *Az erdő madarai*)

A felsorolt részekhez az alábbi szerzők írásait használtuk fel:

Csepregi Ferenc (1: *Iskolatörténeti kiállítás*. 16: *Az Ótemető*), Czimondor Katalin (20: *A helyi hagyományos építéset*), Miklós Zsuzsa (17: *Óskori földvár maradványai*), Pajor Ágnes (1: *Helytörténeti Gyűjtemény*)

Fotók és térképek:

arcnum.hu (1., 6., 60.), Fráter Erzsébet (44.), Horváth András (címlap, hátlap, a tanösvény térképe, 2–5., 8–13., 16–20., 22., 23., 25., 29., 30., 32–38., 41–43., 46–48., 50–54., 56., 57., 59., 62–66., 68–72., 74–79., 81, 88., 89.), Horváth Anna (39., 49., 55., 67.), K. Németh András (58.), Klár Máté (26., 27., 45.), Kovács Sándor (14., 15., 31., 84., 85., 86.), Kováts László (21., 24., 40., 73., 82., 83., 87.), Miklós Zsuzsa és Nováki Gyula (61.), Rudolf Levente (7.), Marek Szczebanek (28.), Vidéki Róbert (80.).

Kisszékelyi Kulturális Egyesület

7082 Kisszékely, Szabadság u. 409.

www.kke-kisszekely.hu

Kisszékely, 2013.

Készült a Kisszékelyi Kulturális Egyesületnek az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó, a vidéki örökség megőrzéséhez igénybe vehető támogatás jogcímmel benyújtott pályázatán elnyert támogatásból.

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap: a vidéki területekbe beruházó Európa

Jelmagyarázat

A tanösvény jelzései:

Kökény körút

Berkenye körút

Galagonya körút

Vadkörte körút

3

tanösvény állomás

Utak, vizek:

jelzett turistaút

műút

földút

folyóvíz

állóvíz (halastó, strand)

Kulturális értékek:

kereszt

védett szobor, gémeskút

védett ház, pince, nyárikonyha

épület

Növényzet, felszínborítás:

beépített terület

háztáji kert

gyümölcsös, szőlő

felhagyott gyümölcsös és szőlő

gyep, rét

mocsár, nádas

cserjés

erdő, faültetvény

szántó

Kiemelt épületek és helyek:

A

Polgármesteri Hivatal

B

Iskolatörténeti Kiállítás és
Helytörténeti Gyűjtemény

C

Óvoda - Családi napközi

D

Könyvtár

E

Művelődési Ház

F

Római katolikus templom

G

Szentháromság szobor

H

Ótemető

I

Kálvária

J

Kilátó

K

Strand

L

Nyári tábor

M

Tóparti Vendégház

N

Teleki BioApartman

O

Sasfészek Panzió

P

Vadkerti Panzió és Vadászház

R

Vadkerti-tó

S

Csádés-tó

T

Barátok tava

U

Csókás major

V

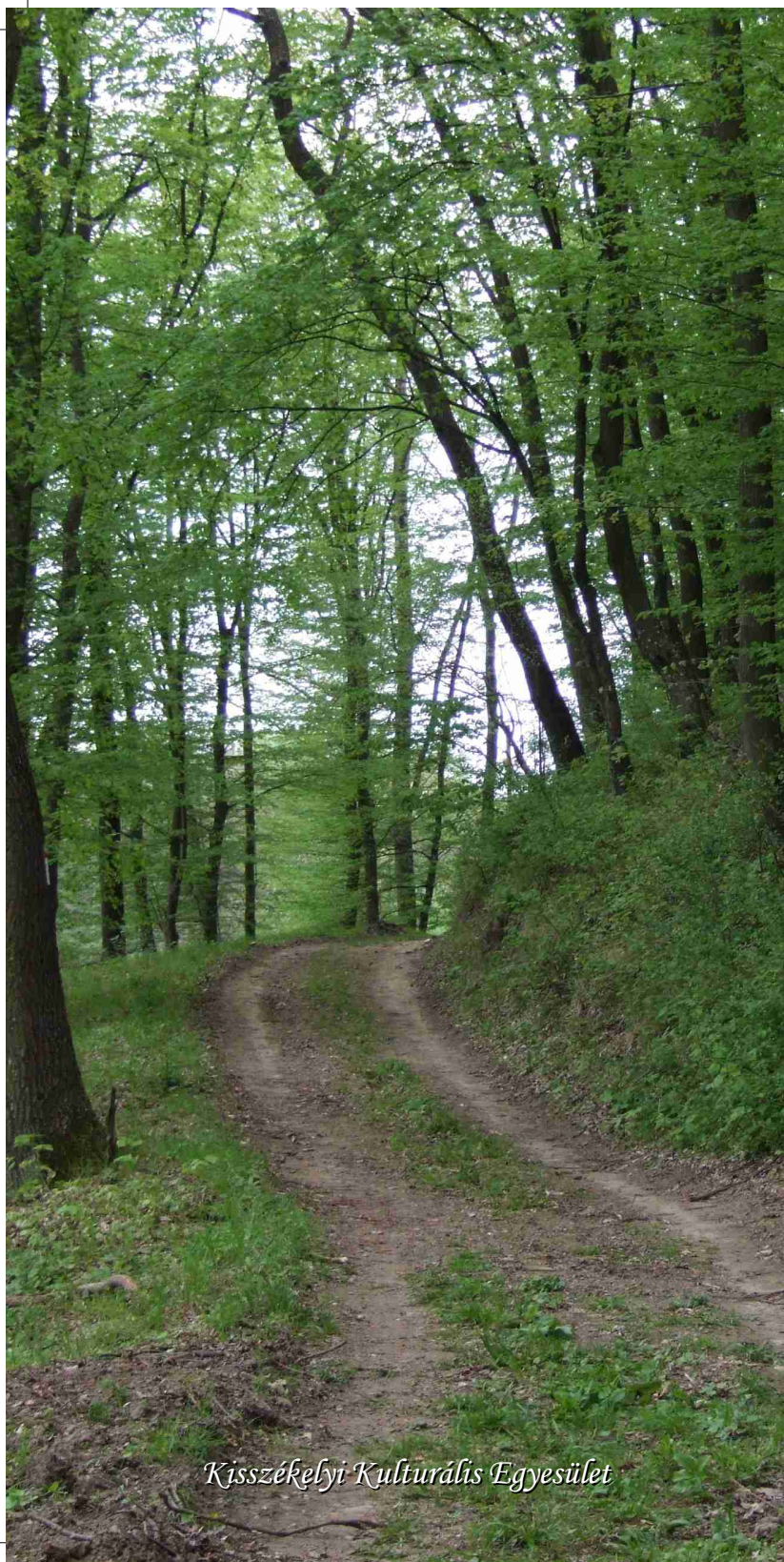
Élelmiszer bolt

X

Zserbó presszó és ABC

Y

Vadász presszó

Kisszékelyi Kulturális Egyesület